

Можливості судово-ветеринарної експертизи у визначенні дефектів надання ветеринарної допомоги, які негативно вплинули на життя і здоров'я тварин

Іван Яценко

доктор ветеринарних наук, професор, академік Громадської організації «Національна Академія наук вищої освіти України», Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України; Державний біотехнологічний університет Міністерства освіти і науки України, м. Харків, Україна, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8903-2129>, e-mail: yacenko-1971@ukr.net

Розглянуто проблемні аспекти та запропоновано шляхи вирішення питань щодо можливостей судово-ветеринарної експертизи у визначенні дефектів надання ветеринарної допомоги, які негативно вплинули на життя й здоров'я тварин, зокрема, з'ясовано підстави, об'єкти, предмет, суб'єкти, експертні завдання, які можуть бути розв'язані за допомогою судветекспертизи. Запропоновано нові дефініції: «ветеринарна допомога», «дефекти надання ветеринарної допомоги», «невиконання або неналежне виконання професійних обов'язків працівником ветеринарної медицини».

Ключові слова: *судово-ветеринарна експертиза; дефекти надання ветеринарної допомоги; можливості; життя і здоров'я тварин.*

Possibilities of Forensic Veterinary Examination in Identifying Defects in Veterinary Care That Have Adversely Affected Animal Life and Health

Ivan Yatsenko

The paper delves into problematic aspects and suggests ways of resolving issues related to the possibilities of forensic veterinary examination in identifying defects in veterinary care that have adversely affected animal life and health, specifically the grounds, objects, subject, subjects, expert tasks that can be resolved by a forensic veterinary examination. The author proposes new definitions: “veterinary care”, “defects in veterinary care”, and “non-fulfilment or improper fulfilment of professional duties by a veterinary medical worker”.

Keywords: *forensic veterinary examination; defects in veterinary care; possibilities; animal life and health.*

Дефекти надання ветеринарної допомоги («лікарські помилки», далі — ДНВД) є різновидом фактичних даних та обставин, що становлять предмет судово-ветеринарної експертизи (далі — СВЕ) [1, с. 163—164]. Варто наголосити, що саме висновок експерта є одним із доказів у судочинстві [2; 3; 4, с. 144—178; 5]. Він допомагає пра-

воохоронним органам та суду встановити й довести вину працівників ветеринарної медицини під час неналежного виконання ними професійних обов'язків, а також у недбалому ветеринарному лікувально-діагностичному втручанні, проведенні реанімаційних, профілактичних, реабілітаційних заходів, настанні негативних

наслідків для здоров'я або навіть життя тварини [6].

Водночас проблема ДНВД, а також питання юридичної відповідальності за такі діяння перебувають у фокусі прискіпливої уваги іноземних науковців, зокрема: *E. Hooijberg, E. Leidinger, & K. P. Freeman (2012); J. Damm, M. Becker, E. Schüle & C. Lischer (2015); C. Octoby (2019); J. Wallis, D. Fletcher, A. Bentley, & J. Ludders (2019); K. M. Whipple, M. K. Leissing & S. S. Beatty (2020); R. Low & A. W. Wu (2022); C. E. Ashton-James, & A. G. McNeilage (2022); K. Blackie (2022); J. Cohen, A. J. Fischetti & H. Daverio (2023); M. L. Daly (2023).*

Українською важливо зазначити, що проблема ДНВД є однією з найскладніших і неврегульованих у теорії ветеринарної медицини та юриспруденції під час їх правової кваліфікації та у СВЕ під час експертного оцінювання професійної діяльності працівника ветеринарної медицини. Відсутність нормативної бази у цій сфері правознавства та колізії правозастосування в судово-ветеринарній практиці є відображенням проблематики, отже, свідчить про необхідність розроблення цілісної наукової концепції та побудови єдиних методологічних підходів до організації та виконання СВЕ, пов'язаних із професійними правопорушеннями працівників ветеринарної медицини.

Новизна дослідження полягає в тому, що вперше у світовій практиці автор цього повідомлення запропонував гносеологічну конструкцію феномена ДНВД в аспекті СВЕ, яка містить науково-обґрунтовані ознаки та нові дефініції, що позитивно впли-

не на вдосконалення законодавства про правопорушення проти здоров'я й життя тварин.

Зважаючи на наведене, сформульовано авторську дефініцію «дефект надання ветеринарної допомоги»: *«Неякісне виконання працівником ветеринарної медицини діагностичних, лікувально-тактичних, реанімаційних, реабілітаційних та інших процедур, неякісна організація та здійснення профілактичних заходів, пов'язані з неналежним чи належним виконанням або невиконанням працівником ветеринарної медицини своїх професійних обов'язків, що спричинило негативні наслідки для тварини (тварин) у вигляді розладу здоров'я (хвороби, ушкодження, каліцтва тощо) або заподіяння смерті».*

Уважаємо, що запропонована нами гносеологічна конструкція ДНВД сприятиме розробленню та впровадженню в судово-експертну практику методик визначення кожного виду дефекту ветеринарної допомоги, на що нині ми спрямовуємо наші зусилля.

Станом на сьогодні в чинному законодавстві України відсутнє поняття «ветеринарна допомога». З огляду на це пропонуємо авторське визначення цього поняття: *«Комплекс діагностичних, лікувальних і відновлювальних (реабілітаційних) заходів, спрямованих на встановлення клінічного діагнозу, усунення або зменшення виявів захворювання чи патологічного стану тварини, щодо якого відбувається надання ветеринарної допомоги, що сприяє*

покращенню або відновленню здоров'я та нормалізації життєдіяльності тварини».

Для оцінювання ефективності надання ветеринарної допомоги окреслимо її межі, зокрема «необхідну» (мінімальну) і «достатню» (максимальну). Під «необхідною» (первинною) ветеринарною допомогою слід розуміти такий мінімальний її обсяг, який дасть змогу лише стабілізувати організм тварини, вивести її зі стану, загрозливого для життя [7, п. 2.3]. Водночас під «достатньою» ветеринарною допомогою необхідно розуміти таку допомогу, яка передбачає максимальний її обсяг (інструментальні та лабораторні методи діагностики, терапію, зокрема, реанімаційні заходи, згідно з передбаченими установленими принципами й алгоритмами лікування на основі патофізіологічного їх обґрунтування) і забезпечує максимально високу вірогідність урятування життя тварини [7, п. 2.4].

Ураховуючи наведене, зауважуємо, що ветдопомогу слід уважати *неналежною (неякісною)* тоді, коли хоча б одну із зазначених вимог щодо правильної лікувально-діагностичної та іншої ветеринарної діяльності не підтверджено, а ветдопомогу надано невчасно, у недостатньому обсязі, технічно й технологічно неправильно; з порушеннями чинних нормативно-технічних документів (інструкцій, настанов, правил тощо).

Автор цього повідомлення визначає «невиконання чи неналежне виконання професійних обов'язків працівником ветеринарної медицини» як *«діяльність, здійснену ним у межах*

професійної компетенції, за умови об'єктивно можливої належної реалізації своїх професійних компетенцій, але виконану неправильно, недостатньо, невчасно й поверхово, з порушенням наявних у ветеринарній медицині правил, нормативних положень, настанов або інструкцій, передбачених законодавством для обов'язкового виконання дій відповідно до обійманої працівником посади (зокрема, організаційних, діагностичних, лікувально-тактичних, профілактичних, реабілітаційних, реанімаційних)».

Отже, *об'єктами* судово-ветеринарного дослідження ДНВД є матеріальні (живі тварини та трупи тварин) і матеріалізовані (матеріали кримінального провадження (справи), зокрема й ветеринарні документи, протоколи огляду місця події та допиту свідків і потерпілих; схеми, фото- та відеодокументи, висновки первинних судових експертиз; протоколи слідчих експериментів; посадові інструкції працівників ветмедицини; статут установи ветмедицини, у якій надавали ветдопомогу, тощо) джерела інформації про подію правопорушення, закріплені в матеріалах провадження (справи), які судовий експерт усебічно, повно, об'єктивно й безпосередньо досліджує під час СВЕ на підставі спеціальних ветеринарних знань у межах предмета експертного дослідження, застосовуючи комплекс методів, способів і засобів для розв'язання діагностичних та ситуаційних експертних завдань, поставлених у процесуальному документі про призначення СВЕ.

Предметом СВЕ ДНВД є сукупність фактичних даних та обставин провадження (справи), зокрема неякісне виконання працівником ветмедицини діагностичних, лікувально-тактичних, реанімаційних, реабілітаційних та інших процедур; неякісне здійснення профілактичних заходів, пов'язане з неналежним виконанням або невиконанням працівником ветмедицини своїх професійних обов'язків, що спричинило або могло спричинити негативні наслідки для здоров'я тварини (тварин) у вигляді розладу здоров'я (хвороби, ушкодження, каліцтва тощо) або смерті, які судово-ветеринарний експерт визначає шляхом застосування спеціальних ветеринарних знань і засобів (методів) за результатами всебічного дослідження матеріальних і матеріалізованих об'єктів із метою розв'язання діагностичних та ситуаційних завдань.

Суб'єктами СВЕ із визначення ДНВД є судово-ветеринарні експерти за експертною спеціальністю 18.1 «Ветеринарні дослідження». Таку СВЕ проводить винятково комісія судових експертів.

Експертні завдання, які можуть бути розв'язані за допомогою СВЕ з метою визначення ДНВД, — діагностичні й ситуаційні. Зокрема, можливе визначення:

- елементів ветдопомоги (організації й документообігу, діагностування, лікувально-тактичні, профілактики, реабілітації, реанімації, деонтологічні);
- етапів її надання (на догоспітальному, госпітальному або післягоспітальному етапі);

- характеру дефектів (недостатня, несвоєчасна, неправильна ветдопомога або її ненадання);
- своєчасності, обсягу, обґрунтованості проведення діагностичних і лікувально-тактичних ветзаходів, правильності виконання оперативних утручань або ветеринарних маніпуляцій та відповідності чинним нормативним документам;
- результатів визначеного дефекту й висновку про наявність або відсутність причиново-наслідкового зв'язку між ним і негативним наслідком для здоров'я та життя тварини, а також висновку про основну причину негативного наслідку;
- чинників, які зумовили ДНВД;
- можливості заподіяння ДНВД за з'ясованих обставин.

Доведено, що за допомогою СВЕ можна визначити наявність ДНВД й надати висновок про причиново-наслідковий зв'язок між недоліком ветдопомоги та негативним для здоров'я або життя тварини наслідком, а також виявити основну причину такого наслідку, адже кожен із них породжує різні юридичні наслідки й за кожен із них настає різна юридична відповідальність. У зв'язку із цим автор:

- сформулював та обґрунтував ознаки ДНВД; об'єктивні та суб'єктивні чинники, які зумовлюють ДНВД; нові поняття («дефект надання ветеринарної допомоги», «невиконання або неналежне виконання професійних обов'язків працівником ветеринарної медицини»,

«нещасний випадок у ветеринарній практиці», «професійна помилка у ветеринарній практиці», «злочини, провини та цивільно-правові делікти працівників ветеринарної медицини підчас професійної діяльності»);

- виокремив та схарактеризував види ДНВД залежно від етапів надання та характеру й окремих елементів ветдопомоги, складу дефекту;
- окреслив ознаки нещасного випадку (казусу) і професійної помилки у ветеринарній практиці;
- систематизував правопорушення у сфері ветеринарної діяльності;
- розробив авторську методику проведення СВЕ з метою визначення ДНВД, відповідно до якої експертизу здійснюють у п'ять етапів (ознайомчо-підготовчий, організаційно-інформаційний, дослідницько-аналітичний, узагальнювально-оцінний

і завершальний). Відповідно до зазначеної методики, судово-ветеринарна експертна комісія має оцінити своєчасність, обсяг, обґрунтованість проведених діагностичних і лікувально-тактичних ветеринарних заходів, правильність виконання оперативних утручань або здійснення ветеринарних маніпуляцій та їх відповідність чинним нормативним документам.

Отже, пропонувані підходи до визначення ДНВД уніфікують схему судово-експертного дослідження, мінімізують суб'єктивність експертного оцінювання дій працівників ветмедицини; розширюють пізнавальні можливості органів досудового розслідування та суду; сприятимуть удосконаленню кримінального й адміністративного законодавства України в частині юридичної відповідальності працівників ветмедицини за професійні правопорушення.

Перелік джерел посилання

1. Яценко І. В. Предмет судово-ветеринарної експертизи та його значення в теорії і практиці судової експертизи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2022. Вип. 73. Ч. 2. С. 154—173. DOI: 10.24144/2307-3322.2022.73.55 (дата звернення: 05.04.2025).
2. Сімакова-Єфрема Е. Б. Проблеми використання висновку експерта у кримінальному провадженні. *Проблеми теорії та практики кримінального провадження* : мат-ли кругл. столу (Харків, 17.06.2021). Харків, 2021. С. 54—57.
3. Юсупов В. В. Спеціальні знання при проведенні кримінального провадження та в інших видах судочинства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 486—490. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-3/111 (дата звернення: 05.04.2025).
4. Щербаківський М. Г., Проценко А. В. Експертизи в судовому провадженні : монографія. Харків, 2024. 280 с.
5. Munro R. Viewpoint: Integrity and Limitations of Forensic Veterinary Evidence. *Journal of Comparative Pathology*. 2022. Vol. 99. Pp. 86—87. DOI: 10.1016/j.jcpa.2022.10.003 (дата звернення: 05.04.2025).